



Mine plikter ("Kongens nei")

Taler

Haakon 7

Dato

8 juli 1940

1 Jeg har mottatt henvendelse av 27. juni 1940 fra Stortingets Presidentskap og har i full forståelse av mitt personlige ansvar og av situasjonens alvor samvittighetsfullt overveiet den for vårt land så skjebnetunge beslutning som er omhandlet i Presidentskapets skrivelse.

5

Jeg kom til Norge i 1905 etter kallelse fra det norske folk, og jeg har i de forløpne år etter beste evne søkt å opfylle de plikter som derved ble pålagt mig.

10 Mitt nye fedreland blev mig uendelig dyrebart, og jeg blev knyttet til det norske folk med inderlige bånd. Mitt valgspråk «Alt for Norge» har alltid vært og er fremdeles bestemmende for mine handlinger, og kunne jeg bli overbevist om at jeg i denne stund ville tjene mitt folk best ved å gi avkall på mitt kongelige hverv, eller kunne jeg ha sikkerhet for at der bak Stortingets Presidentskap i denne sak stod et flertall av det norske folk, ville jeg - hvor dypt det enn ville smerte meg å
15 skilles fra Norge - følge den henstilling som Presidentskapet har rettet til mig.

Jeg ser av Presidentskapets skrivelse at det forslag Presidentskapet har tenkt å legge frem for Stortinget, er blitt til gjennom en avtale med de tyske okkupasjonsmyndigheter i Norge. Det er således ikke uttrykk for en fri norsk
20 beslutning, men resultatet av en tvangsmakt utøvd ved fremmed militær okkupasjon.

Det fremgår videre av skrivelsen at de stortingsmenn som har unndratt seg denne tvangsmakt ved å ta opphold utenfor Norges grenser, ikke skal få adgang
25 til å delta i de møter som skal treffe avgjørelse om det nevnte forslag.

Stortinget i 1814 hevdet et helt motsatt prinsipp, idet det nektet å godkjenne mandatet for de stortingsmenn som møtte fra distrikter besatt av fremmed krigsmakt. Det bygde på den logiske betraktningssmåte at slik okkupasjon måtte

binde stortingsmennenes vedtaksfrihet; nu skal de representanter - deriblandt endog Stortingets president - , som fremdeles har sin vedtaksfrihet, bli utelukket fra Stortinget, mens de som lever under presset av fremmed makt skal være alene om å avgjøre landets skjebne.

35

Jeg ville svikte mine konstitusjonelle plikter ved å godta vedtak som kan bli gjort av et Storting sammenkalt under slike vilkår.

40

Det heter i Presidentskapets forslag pkt. 3: «Da Kongen er utenfor landets grenser, er han ute av stand til å utøve sine forfatningsrettslige funksjoner.»

45

Norges Grunnlovs § 11 fastslår uttrykkelig at Kongen kan være inntil 6 måneder utenfor landet uten Stortingets samtykke, og med slikt samtykke ennå lenger. Er Kongen utenlands i felt, tyder bestemmelsen i Grunnlovens § 41 på at noe særlig samtykke i det hele tatt ikke trenges.

50

I Stortingets møte på Elverum 9. april 1940 uttalte presidenten med Stortingets enstemmige tilslutning at Kongen og Regjeringen, om det skulde bli nødvendig av hensyn til en fri og uavhengig styrelse, måtte kunne ta opphold utenfor landet, uten at det herunder ble antydning noen tidsbegrensning. Det er således intet konstitusjonelt grunnlag for den påstand at jeg ikke kan utøve det hverv som Grunnloven pålegger mig.

55

Den nuværende norske regjering under ledelse av statsminister Nygaardsvold blev utnevnt den 19. mars 1935; denne regjeringens sammensetning har senere undergått en del endringer, senest ved utnevning av statsråder tilhørende andre politiske partier enn det som Regjeringen oprinnelig utgikk fra. Derved er skapt en nasjonal regjering, som har hatt Stortingets enstemmige tillit, uttrykkelig tilkjennegitt ved vedtak i dets møte 9. april i år.

60

Ifølge norsk konstitusjonell praksis har Stortinget full rett til å tilbakekalle en given tillitserklæring; men dette må i tilfelle gjøres av et Storting som handler under full konstitusjonell frihet, og som ikke vilkårlig er blitt berøvet en rekke av sine medlemmer. Intet av disse vilkår blir oppfylt ved den forsamling som Presidentskapet nu skal innkalle.

65

I avtalen mellom Presidentskapet og de tyske okkupasjonsmyndigheter er sagt at heller ikke den norske regjering kan utføre sine forfatningsrettslige funksjoner,

70 fordi den befinner sig utenfor Norge. Jeg og Regjeringen har intet høyere ønske enn at vi kunne få utøve vårt virke innenfor landet; det er bare fremmed makt som har tvunget Regjeringen til sammen med meg midlertidig å forlate landet. Vi har gjort dette i overensstemmelse med Stortingets vedtak, for såvidt mulig å bevare et fritt og uavhengig norsk riksstyre.

75 Kunne det bli skapt slike vilkår i Norge at jeg og Regjeringen kunne vende tilbake til landet for der å fortsette vår gjerning i full frihet, ville det øyeblikkelig bli gjort. Den selvfølgelige forutsetning for dette måtte være at all fremmed krigsmakt forlater landet. Den ordning med de tyske okkupasjonsmyndigheter
80 som Presidentskapet har gjort avtale om, forutsetter imidlertid at den tyske okkupasjon fremdeles skal bli opprettholdt, og under disse omstendigheter ser jeg ingen mulighet for at et fritt norsk riksstyre kan bestå innenfor Norges grenser.

85 Da det i Presidentskapets forslag er omtalt at nyvalg til Stortinget først kan bli holdt «etter fredsslutningen», forutsettes altså at Norge ikke kommer til å få fred før krigen mellom stormaktene er ført til ende. Heri har Presidentskapet utvilsomt rett, men dermed er det også klart at den foreslåtte ordning ikke hjelper det norske folk til den fred som det så sterkt lengter efter.

90 Avtalen med de tyske okkupasjonsmyndigheter tjener heller ikke til å fremme flere av de økonomiske interesser som er så viktige for folkets velferd. Jeg minner om at de tyske krav til den norske regjering ved overfallet på landet natt til 9. april bl. a. gikk ut på en fullstendig økonomisk avsperring av Norge i forholdet
95 til alle vestlige land i og utenfor Europa. Og viktige økonomiske interesser ville under en ny regjering slik som planlagt ved opnevning av et «Riksråd» komme til å bli enda mere skadelidende enn de er nu, idet den ikke vil kunne overta de livsviktige interesser i utlandet som den nuværende regjering nu varetar.

100 Jeg vil videre peke på en side ved det foreliggende spørsmål som ikke er berørt i Presidentskapets skrivelse, men som skarpt belyser den ordning det her gjelder. Jeg sikter til omfanget av den myndighet som det planlagte Riksråd skulde få. Jeg vil ikke komme nærmere inn på det faktum som er åpenbart for alle, at Riksrådet i praksis vil måtte følge tyske direktiver så lenge den tyske okkupasjon
105 av Norge består; men jeg vil understreke det som fremgår av det vedtak som i disse dager er kunngjort fra den tyske regjering i Berlin, om at ingen fremmede stater får ha diplomatisk representasjon i Oslo, og at Norges utenrikspolitikk vil

bli ledet av utenriksdepartementet i Berlin.

110

Dermed er det tydelig sagt at det nye Riksråd i Oslo ikke representerer et selvstendig rike, men bare et lydrike under Tyskland. En abdikasjon fra min side ville altså ikke engang formelt være til fordel for et selvstendig riksstyre i Norge; Riksrådet ville ikke få alle de forfatningsmessige funksjoner som tilkommer

115 Kongen.

Jeg kan ikke se at Stortingets Presidentskap har noe som helst forfatningsmessig grunnlag for å omgjøre de lovlige stortingsvedtak som hittil er gjort. Det er tvertimot helt åpenbart at hele den foreslåtte ordning er forfatningsstridig.

120

Det er meg ikke mulig å innse at jeg ville handle i fedrelandets interesse ved å bøye meg for den henstilling som Presidentskapet har rettet til meg, hvorved jeg ville godta en ordning som strider mot Norges Grunnlov, og som med makt søkes påtvunget det norske folk.

125

Jeg ville derigjennem fravike det prinsipp som gjennom hele min regjeringstid har vært ledetråden for mine handlinger, nemlig strengt å holde meg innenfor rammen av forfatningen.

130

Det norske folks frihet og selvstendighet er for meg Grunnlovens første bud, og jeg mener å følge dette bud og å vareta det norske folks interesser best ved å holde fast ved den stilling og den oppgave som et fritt folk ga meg i 1905.

135

Kilde

Ny Norsk Kvitbok. Utenriksdepartementets pressekontor. Juli 1940

140

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/mine-plikter-kongens-nei>

145